

Harven

Forårsnummer

2020

Nr. 89

Grangården i Støvring, ejet af højskoleforstander Søren Frederiksen

Nye Tidender om gamle Emner

Medlemsblad for "Lokalhistorisk Arkiv for den tidligere Støvring Kommune", der dækker Veggerby, Øster Hornum, Sønderup, Suldrup, Aarestrup, Gravlev, Sørup og Buderup Sogne.

Arkivet passer på historien.

Arkivet er beliggende på Øster Hornum Skole/Børneunivers.

Indhold

Indholdsfortegnelse og meddelelser	side 2
Søren Frederiksen – Støvring højskolemand i 47 år	side 3
Faderskabssag i Sørup 1692	side 10
Fortællinger om og af Jensigne, min bedstemor	side 12
Kanonerne i Hjedebæk	side 17
Støvring Ungdomsforening	side 19
Ulovlig dans og druk i Sørup Gymnastikhus 1911	side 20
De ville danse og drikke - i 90'erne	side 21
Arkiv og forening	side 28

Billeder fra dette nummer af Hanen

Billederne fra dette nummer af Hanen kan af foreningens medlemmer med medlems-login ses under menupunktet ”Hanen” på Arkivets hjemmeside. Login kan bestilles ved henvendelse til redaktøren.

Status for registreringer på Arkiv.dk

Arbejdet er nu i store træk færdigt. Dog mangler et stort antal protokoller, fortrinsvis regnskaber, at blive registreret. Et arbejde med at omorganisere Arkivets bogsamling er i gang. En del hidtil usorteret materiale venter herefter på at blive gennemgået og registreret. Heldigvis bliver vi nok aldrig færdige, da der stadig indkommer nye arkivalier.

Fra Himmerland og Kjær Herred – 2019

I denne udgivelse kan læses mange interessante artikler. Fra vores område har Ole Færch på sædvanlig kyndig vis skrevet en artikel om Hornum Herreds præster til omkring år 1700.

Maria i Himmerland er titlen på en ny bog, der handler om Mariafigurerne i fem himmerlandske kirker: Øster Hornum, Aarestrup, Siem, Rostrup og Storvorde.

Stationsby Støvring 150 år – 10 fortællinger om jernbanen og jernbanens betydning for Støvring som bysamfund: Se forsiden af www.stoevringlokalarkiv.dk.

Støvring Højskole – som supplement til fortællingen her i bladet om Søren Frederiksen bringes 10 fortællinger om Støvring Højskole: Se forsiden af www.stoevringlokalarkiv.dk.

Generalforsamling 10. marts 2020

Lokalhistorisk Forening for den tidligere Støvring Kommune afholder generalforsamling tirsdag d. 10. marts kl. 19.00 på Arkivet. Dagsorden ifølge vedtægterne.

Efter generalforsamlingen: ”Tips og tricks” om brug af internetsider om lokalhistorie, bl.a. Arkiv.dk, Kongelige Bibliotek, DK-Gravsten, danishfamilysearch.dk, Rigsarkivet mv. og om hvordan Lokalhistorisk Arkiv kan supplere disse.

Søren Frederiksen – Støvrings højskolemand i 47 år

Samlet og redigeret af Niels Nørgaard Nielsen

Søren Frederiksen voksede op på en gård på Porsheden i Nørholm Sogn. Gården havde hans far, Frederik Christensen Bødker (f. 1808 – d. 1889) og hans kone Kirsten Larsdatter (f. 1814 – d. 1875), der stammede fra nabolandsbyen Klitgård, købt som unge, sandsynligvis da de blev gift i 1835. Søren kom til verden 28. maj 1853 som nummer ni ud af en søskendeflok på ti. Han blev døbt i hjemmet dagen efter sin fødsel, men først fremstillet i Nørholm Kirke 25. september, efter at moderen efter fødslen var blevet introduceret i kirken 10. juli. Skikken med at introducere kvinder i kirken efter en fødsel var egentlig gået af brug mange steder, men altså opretholdt i Nørholm. Af de øvrige søskende kender vi kun noget til storebror Niels (f. 1841, d. 1923), som var lærer i Gravlev fra 1869 til 1913. Om sin barndom skrev Søren Frederiksen i 1932:

”Vist nok er gudsfrygt med nøjsomhed en stor vinding”, skriver apostlen Paulus. Mit virk-somme barndomshjem var i sjælden grad præget af dette ord. Det var som en fællesnævner for hjemmets liv og færd. Når kirkeklokkerne på søn- og helligdage kaldte på gammel og ung, så mødte mine forældre i kirken, og vi børn slog tidligt følge med dem. I hjemmet sattes skel mellem helligt og søgnt, arbejde og hvile. Jeg fik fra mit hjem ærbødighed for hviledagen, den skulle helligholdes.

Det var ikke alene mine forældre, der følte, at gudsfrygt er en stor vinding, men det gjaldt også børnene i hjemmet. Som hjemmet prægede vi børn i vort gudsforhold, således prægede det også vort viljeliv og vor nøjsomhed. Det kendtes på hele børneflokken. Som den eneste nu-levende af den store børneflok i Kirstens og Frederik Bødkers hjem, betænker jeg mig ikke på at sige: Hjemmet i Nørholm har efterladt en god slægtsarv.

Johanne og Søren Frederiksen med deres børn ved Støvring Højskole omkring 1895

Vi ved ikke noget om Søren's opvækst, men som ung gik han i murerlære. Som udlært arbejdede han nogle år. Om vinteren, når der ikke var arbejde som murer, tog han på højskoleophold. Først på Fjellerad Højskole og derefter på Sønderholm Højskole. Disse ophold gjorde det klart for ham, at en håndværkeruddannelse ikke var nok for ham, så han tog som 23-årig på Gedved Seminarium, hvorfra han i 1880 dimitterede som uddannet lærer. De næste to vintre var han elev på henholdsvis Vallekilde og Askov højskoler. Om somrene tjente han penge til højskoleopholdene ved fortsat at arbejde som murer. I en kort tid var han herefter vikar på Egtved Skole.

Søren Frederiksen blev 6. oktober 1882 gift med Johanne Jensine Lassen, født 2. maj 1853 i Nyrup, Sønderholm Sogn. Parret havde da været forlovet i syv år. Brylluppet stod i hendes hjemsgn, i Sønderholm Kirke. Parret flyttede efter brylluppet langt fra hjemegnen, idet Søren i perioden fra 1882 til 1892 var ansat som lærer på frisko-

len i Værsløv ved Kalundborg. Som lærerpar og mennesker befandt parret sig godt i Værsløv, og de deltog livligt i den kreds, der samlede sig om valgmenighedspræst Hoff i Ubberup knap fire kilometer fra Værsløv. Søren havde også indimellem timer på den nærliggende Kærby Fortsættelsesskole, hvor han kom til at kende lærer Frederik Voigt og dennes hustru Marie. Mens Søren og Johanne boede i Værsløv fik de seks børn: Lars (1883), Kirsten Birgitte (1885), Jens (1887), Rigmor (1888), Nanna (1890) og Frederik (1892). Den yngste datter, Valborg, blev født på den gamle højskole i Støvring 1893. Kirsten Birgitte døde allerede som 12-årig af meningitis.

Stine Østergård i midten, derefter Kristian Østergård og kommuneskolelærer Bitsch-Lavridsen, ca. 1890

Der skete i Støvring det, at Kristian Østergård, der sammen med Ludvig Mosbæk havde grundlagt Støvring Højskole i 1885, mistede sin hustru Stine i foråret 1892. Dette, sammen med andre forhold, blandt andet kun få elever på skolen, gjorde, at Østergård valgte at udvandre til USA, hvilket i øvrigt også Ludvig Mosbæk havde gjort året før. Støvring Højskoles fortsatte eksistens var dermed truet, men en kreds af egnens mænd købte højskolen og spurgte Søren Frederiksen, om han var interesseret i at overtage ledelsen af skolen. Vi ved ikke hvordan forbindelsen

til Søren Frederiksen blev skabt, men det er nærliggende, at Søren Frederiksen, der havde været lærer i Gravlev siden 1869, havde en finger med i spillet. Søren Frederiksen svarede positivt, og tiltrådte sammen med sin hustru Johanne som forstanderpar. På den måde kom de tilbage til deres fødeegn. Frederik Voigt sagde sin lærerstilling i Kærby op og fulgte med til Støvring Højskole, hvor han blev ansat som lærer, idet alle parter mente, de ville få et godt og givtigt samarbejde. Voigt var på samme vis som Frederiksen faldet godt til på Kalundborgegnen, så også for ham og Marie var det svært at løsrive sig fra arbejdet og bekendtskabskredsen.

Ved sin tiltrædelse holdt Søren Frederiksen en tale, der fortæller meget om hans skolesyn, her i uddrag:

Alle ved, at solskin er nødvendig for jorden, hvis den skal bære en god afgrøde, thi i jordskorpen findes netop en mængde stoffer, som er nærrende for planterne, men de er bundne og kan ikke afgive næring uden solens og luftens påvirkning. Da frigøres stofferne, og betingelserne for planternes vækst er tilstede. Al tilførsel af gødning til jorden var spildt ulejlighed, hvis ikke solens stråler trådte frigørende til. Den ville da kun frembringe forkrøblede planter uden frugt og kerne. Samme indflydelse, som solen har på mulden, har sand oplysning på muldens frænde, mennesket. En kundskabsfylde uden ånd og liv bærer en forkrøblet frugt. Ligesom der er bundne kræfter i naturen, er der også i menneskelivet, og det er ethvert godt oplysningsarbejdes mål at frigøre dem og stille dem til rådighed for livets tjeneste.

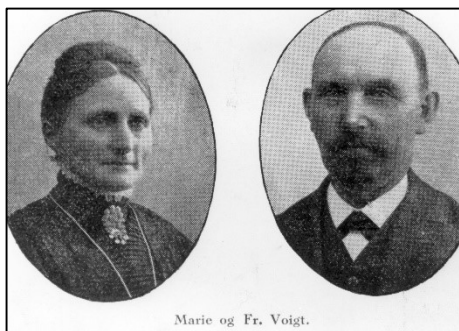
Søren Frederiksen og Johannes måde at agere forstanderpar må have fået et godt ry, for allerede den første vinter 1892-93 havde skolen et elevtal på ikke mindre end 35, hvilket var det højeste skolen hidtil havde haft. Det gjorde, at en stor del af eleverne måtte bo rundt om i byen, for der var slet ikke plads i den ellers så nye skolebygning fra 1886. Der måtte derfor

Højskolen på Mosbæksalle omkring 1895. Højskolelærer Frederik Voigt og forstander Søren Frederiksen ses i baggrunden lidt til venstre for midten

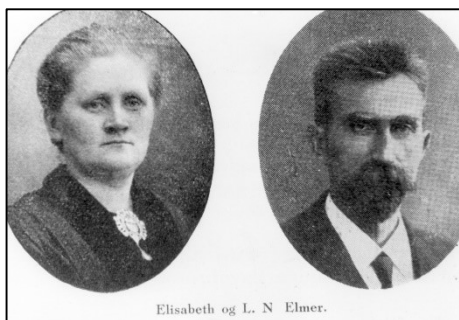
planlægges en udvidelse, og i 1895 købte Frederiksen Grangården midt i Støvring. Det var hans plan at flytte højskolen dertil eller bygge på Grangårdens jord. Planen blev opgivet, da Johanne Frederiksen blev alvorligt syg, og man vurderede, at sygdommen kunne blive langvarig. På den baggrund valgte Søren Frederiksen at fratræde som forstander og overlod tøjlerne til Frederik Voigt, der havde været lærer på skolen siden 1892, og dennes hustru Marie Voigt. Voigt var en initiativrig mand, der overtalte en gruppe lokale mænd til at danne et selskab, der stod for opfø-

relsen af en helt ny højskolebygning i 1901; den vi nu kender som Støvring Højskole. Om samarbejdet med Voigt skrev Søren Frederiksen mange år senere:

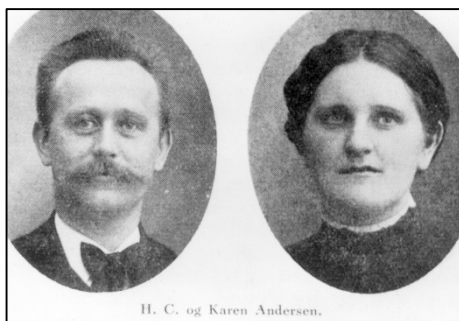
Marie og Frederik Voigt

"For mig var Voigt en herlig arbejdsfælle. Vi var altid enige om målet for vort arbejde, og enigheden strakte også godt til, når der var tale om, hvilke midler vi ville bruge for at nå målet. Skønt vi i flere henseender var meget forskellige, så trak vi dog ganske fortrinligt sammen i samme hammel. Hans arbejds-evne var enestående, og han fik brug for den her, især i de første år. Han fik rigelig sin del af det fælles arbejde, dog hørte jeg aldrig, han besværede sig derover".

Elisabeth og Lars N. Elmer

Allerede i 1905 rejste Voigt fra højskolen, der dermed stod uden forstander. Søren Frederiksen overtog igen forstanderposten, men betingede sig, at der antoges et lærerpar, der kunne bo på skolen og lede dens økonomi og senere overtage hele ledelsen, dog med Frederiksen som medforstander. Det blev Lars N. Elmer og hans hustru Elisabeth Elmer, der påtog sig opgaven, og i 1909 overtog de rollen helt som forstanderpar. At der gik fire år før det officielle forstanderskifte fandt sted, skyldtes et godt og ligeværdigt samarbejde parterne imellem. Ulykkeligtvis led Lars Elmer af alvorlig sygdom, tuberkulose i svælget, og døde i foråret 1912.

Hans Christian og Karen Andersen

Skolekredsen ønskede, at Søren Frederiksen igen overtog ledelsen, hvilken han indvilgede i, igen på betingelse af, at der ansattes et par til at forestå den daglige ledelse. Valget faldt denne gang på Hans Christian Andersen og dennes hustru Karen Andersen. Han havde været præst i Blære og var meget begejst-

Støvring Frimenighedskirke, foto 2012

som præst for menigheden, idet han blev præst for Himmerlandskredsene, der bestod af Løgstør, Farsø, Trængstrup, Søttrup og altså Støvring frimenigheder.

Søren Frederiksen havde som sagt været friskolelærer fra 1882 til 1892. Derfor var tanken om også i Støvring at oprette en friskole nærliggende. Det var begyndt med, at Frederiksens egne børn blev undervist derhjemme i stedet for i byens skole, hvor lærer Daniel Bitsch-Lauridsen stod for undervisningen. Børn af den grundtvigske kreds i byen fik også lov at være med. Til at hjælpe sig havde Frederiksen højskolelærer Marie Hestbæk, der lige som Søren Frederiksen havde undervist på Vørslev Friskole. Da Søren Frederiksen efterhånden fik hænderne fulde af arbejdet på højskolen, tog folk fra den grundtvigske kreds initiativ til, med Frederiksen som erfaren vejleder, at oprette en egentlig friskole. Det skete i 1898, hvor friskolen fik lokale på højskolen. Siden, da Frimenighedskirken blev bygget 1903, fik friskolen til huse i et lokale i denne bygnings vestre ende. At man fravalgte den dygtige og velanskrevne, men indremissionske, Bitsch-Lauridsens kommuneskole, skyldtes ikke hans kirkelige orientering, men at man i de grundtvigske kredse ønskede børnene undervist efter Christen Kolds pædagogik, hvor man tog afstand fra kommuneskolernes udenadslære og terperi, og i stedet satte pris på fortælling og medleven. I øvrigt var Bitsch-Lauridsen en nær ven af højskolen, hvor han i perioder endog underviste.

Højskolen på Hobrovej kort efter opførelsen i 1901

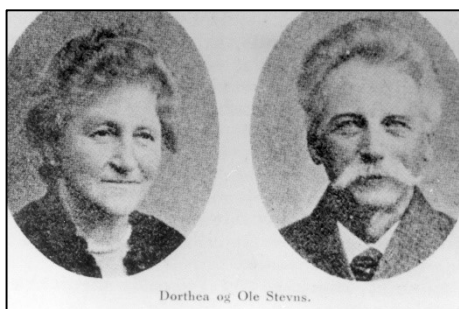
Allerede i sommeren 1914 rejste H. C. Andersen fra højskolen, da han fik og modtog et tilbud om at blive sognepræst i Vær.

Igen blev der kaldt på Frederiksen, der nu igen blev forstander på fuld tid sammen med sin hustru Johanne, der så nogenlunde havde genvundet helbredet efter de mange års sygdom. Parret flyttede fra Grangården og ind på højskolen.

Det varede dog kun kort tid, for allerede 28. december 1915 døde Johanne. Begravelsen fandt sted 3. januar og blev en lige så stort iscenesat højtidelighed som begravelsen af højskoleforstander Lars N. Elmer havde været godt tre år tidligere. Kisten var henstillet i højskolens gymnastiksal, der var smukt pyntet. Fra loftets midte strakte sig talrige granguirlander over til

væggene. Salens ene gavl var beklædt med gran, og i to af hjørnerne stod store juletræer med en mængde tændte lys. Kisten var omgivet af florumvundne lys, og som baggrund for den var anbragt en overordentlig smuk blomsterdekoration fra frimenigheden i Støvring. Der var sendt mange kranse, hvoraf kun få kunne få plads på kisten. De øvrige var ophængt på væggene, der næsten helt var klædt med blomster og grønt.

Højtideligheden begyndte klokken to, og varede det meste af et par timer. Der var mange talere, heriblandt Søren Frederiksen, der talte ud fra Jobs ord: "Herren gav, Herren tog, Herrens navn være lovet" om sin store kærlighed til afdøde, der havde haft en altafgørende betydning for hans eget liv. Efter den lange række taler var afsluttet, gik Søren Frederiksen igen hen til sin afdøde hustrus kiste og fremsagde Trosbekendelsen og bad Fadervor. Efter en afsluttende salme blev kisten båret til graven på kirkegården, hvor der blev sunget endnu en salme og pastor Søren Anker-Møller foretog jordpåkastelsen. Afslutningsvis takkede Søren Frederiksen for den store deltagelse, ønskede alle et glædeligt nytår og nedbad Guds velsignelse over forsamlingen.

Dorthea og Ole Stevns

Søren Frederiksen ønskede igen at få knyttet et ægtepar til højskolen. I 1917 trådte Ole Stevns og hans hustru Dorthea Stevns til som medforstanderpar. De havde indtil da været forstanderpar på Kvissel Højskole. Selv flyttede Søren Frederiksen tilbage til Grangården.

Ole Stevns og hans hustru flyttede allerede 1922 til Randers, hvor de overtog ledelsen af "Det grundtvigske Ungdomshjem" og senere blev forstanderpar på Voldby Højskole. Herefter syntes Søren Frederiksen, at nu måtte det være nok, og at en anden måtte træde til, idet han nu som 69-årig med korte afbrydelser havde været skolens leder i 30 år.

Anton og Kathrine Riis

Skolekredsen solgte skolen til Anton Riis, der havde været lærer på skolen siden 1917. Det varede dog kun to år, inden Riis rejste, og ejerkredsen i 1924 solgte skolen til Søren Frederiksens næstældste søn Jens Frederiksen og dennes hustru Grete Mølbak Frederiksen. Parret var i øvrigt netop blevet gift, da de tiltrådte. Jens Frederiksen havde fra 1917 været tilknyttet højskolen som lærer. De blev på posten som forstanderpar frem til 1937, hvor Robert og Ria Stærmose købte Støvring Højskole.

Jens og Grethe Frederiksen

I alle årene efter sin fratræden fortsatte Søren Frederiksen sit virke på skolen. Dels underviste han, skrev indlæg i højskolens årbog, holdt foredrag og tog i det hele taget del i skolens daglige liv. Om sin lange tilknytning til og forstander og medforstander for Støvring Højskole sagde Søren Frederiksen i en tale holdt 1924:

"... at når det trods alt var gået godt med den stadige skiftet forstander og leder af det daglige arbejde på skolen, så skyldte jeg ikke mindst mine døtre Rigmor, Nanna og Valborg tak

for deres trofaste og gode hjælp. Rigmor har været lærerinde på skolen om sommeren, og Nanna og Valborg stået for og udført det daglige arbejde, hvoraf såvel eleverne som skolens velfærd afhænger”.

Ved Støvring Højskoles 50-års jubilæet 1936 var første mand på talerstolen den nu 83-årige Søren Frederiksen. Efter at have holdt en prædiken med udgangspunkt i et skriftsted i Johannevangeliet, rettede han en tak fra højskolen til menighedskredsen, idet han blandt andet sagde, at der i kirken ”har lydt et frimodigt ord om, at Gud kommer igen for at hente os hjem. Opstandelseshåbet har i denne kirke fået en fortolkning med den rette barnlige klang i sig. Skolen har været kirken en god nabo, det må også siges. Målt med verdslige mål har kirken måske ikke betydet så meget for skolen, men målt med hjertets mål har den været af meget stor værdi”.

Så sent som i sommeren 1938 skrev Søren Frederiksen i en vandrebog for sommerpigerne samme år blandt andet:

Jeg må indrømme, at jeg ofte sammenligner mig med hønen, som har udruget andeæg. Der kommer jo en dag, hvor ællingerne går til søs, og hønen må nøjes med fra land at være en bekymret tilskuer. Noget lignende gælder for mig, jeg må til tider være tilskuer til de unges adfærd, men billedet af hønen passer ikke længere, jeg er ikke en bekymret tilskuer. Det er en lykke for mig, at jeg kan leve med i det bedste, der bor i de unges sind. Liv og lys vil sejre over død og mørke.

Søren Frederiksen døde 10. september 1939 i sit hjem Grangården i Støvring. Kisten stod på Grangården og blev kørt på hestevogn til Frimenighedskirken på begravelsesdagen 15. september. Begravelsen blev forestået af frimenighedspræst Rasmus Anker-Møller, der foruden at være præst for frimenigheden i Støvring også var tilknyttet Trængstrup og Farsø frimenighedskirker. Som en sidebemærkning skal med, at Rasmus Anker-Møller var søn af Søren Anker-Møller, der havde forestået begravelsen af Johanne Frederiksen i 1915. Det blev anslået, at omkring 700 mennesker ønskede at deltage i begravelsen, så langt de fleste måtte stå udenfor kirken, der ikke kunne rumme så mange mennesker. Blandt gæsterne var, foruden egnens honoratiores, mange folk med tilknytning til højskolebevægelsen, hvoraf mange var tilrejst fra det meste af landet. Kisten stod i kirkens kor indsvøbt i et Dannebrogssflag, og der var lagt et væld af kranse sendt fra højskoler, frimenigheder, andelsvirksomheder og en række enkeltpersoner.

Kisten bæres til graven

Højtideligheden indledtes med at man sang ”Den signede Dag”, hvorefter Rasmus Anker-Møller fremsagde Trosbekendelsen og holdt begravelsestalen. I talen, hvor han omtalte afdøde som ”en høvding, vi samledes om”, sagde han blandt andet:

Forklaringen på, at Søren Frederiksen blev den han blev, er, at han

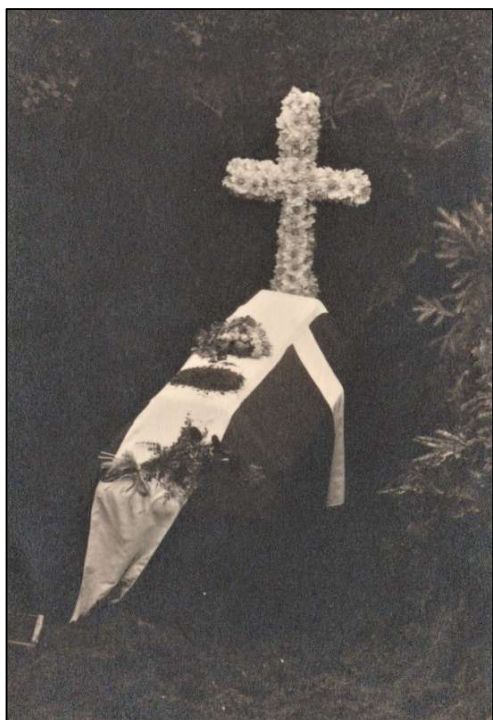
lærte at tage sit liv som en betroet gave af Guds hånd, og han var tro imod gaven. Derfor blev han stor som børnelærer, ungdomslærer og præst. Ja, for han var også præst, ikke valgt dertil af mennesker, men gjort dertil af Gud. Han var en stærk livsforkynder, og hans forkyndelse fik sit indhold af troskaben mod sit barndomshjem, sin slægt og det hjem, han selv fik lov at bygge.

Det var et vidnesbyrd om hans trofasthed, når han hvert år, når han havde holdt fødselsdag, gerne sammen med sine børn og børnebørn, tog ud til Nørholm, hvor hans vugge stod, og vi ved også, at hvor meget der end blev kaldt på ham ude fra, var det første for ham altid hans hjem. Når der var brug for ham der, satte han alt til side.

Her kommer det andet, som gjorde Søren Frederiksen til en kæmpe: Han var en prøvet mand, der havde stridt og kæmpet for at værgе og bevare sit hjem. Hvor mangen mand ville være gået udenom, gik han igennem, og han gik sejrrigt ud af kampen. Det var ikke let og selvføl- geligt, at han blev en mand rig på livsvisdom.

Når Søren Frederiksen var den glade mand, der kunne le så hjerteligt med os, kom det af, at hans glæde havde været i skærsilden og var prøvet af sorg og modgang. Når han var den fri- modige mand, der havde den stærke tro og det lysende håb, var hans frimodighed grundfæstet i troen på livets sejr over døden og lysets sejr over mørket.

Der er sagt om kristenlivet, at det er en evig vår. Det passer så godt på Søren Frederiksen. Han blev aldrig gammel af sind og aldrig færdig med at leve. Det bedste tegn herpå er vel, at han kunne blive ved med at følge de unge med forståelse og glæde, og her kom hans frisind rigtig frem. Han var sat i gang, så han aldrig kunne gå i stå. Hans legeme ældedes, men liv og lys og uforkrænkelighed bevarede hans sjæl og sind, så han kunne bruge sine evner og kræfter og med glæde og interesse være med i livet, som rørte sig om ham lige til det sidste.

Kisten i den gransmykkede grav

Herefter sang man Grundtvigs salme "O, Kriste- lighed", hvorefter båret på en hestetrasket vogn blev kørt de få hundrede meter til kirkegården. En gruppe trofaste støtter bag Støvring Højskole bar kisten fra vognen til graven. Medlemmer af den nærmeste familie bar herefter kisten ned i den gransmykkede grav ved siden af Søren Frederik- sens hustru Johanne, og pastor Rasmus Anker- Møller forrettede jordpåkastelsen. At kisten blev båret ned i graven skal forstås helt bogstaveligt, idet man havde gravet så stor en grav, at kisten kunne bæres ned og ikke, som man normalt gjorde og gør, sænkes ned i graven. Afdødes søn, ejer af Fredsgården Frederik Bøker Frederiksen, holdt herefter en kort tale, hvor han blandt andet sagde: "For mange år siden blev far tilbudt den jord, hvor han nu hviler, og han stod da overfor valget mel- lem at dyrke jorden eller blive lærer på højskolen. Det menneske, han elskede højest af os alle, sagde da til ham: "Følg dit hjertes røst", og jeg kan ikke andet end takke mor, fordi hun hjalp ham til det valg, og jeg ved, der er mange, der med mig føler trang til at sige tak for det". Herefter sang man

salmen ”Guds ord, det er vort arvegods” og Støvring Højskoles florumvundne fane sænkedes tre gange over graven, mens forsamlingen blottede hovederne.

Efter begravelsen samledes følget på Højskolen, hvor der var rejst et stort telt, og her havde flere ordet for at mindes Søren Frederiksen. Blandt talerne var fhv. indenrigsminister Jens Jensen-Sønderup, Søren Frederiksens søn Jens Frederiksen, der havde været forstander for Støvring Højskole fra 1924 til 1937, og Robert Stærmose, der i 1937 havde overtaget Støvring Højskole.

Afslutningsvis skal refereres Søren Frederiksens svigerdatter Grete Mølbak Frederiksen, der ved højskolens 50-års jubilæum skrev:

Men når Støvring Højskoles arbejde, trods de skiftende kår, alligevel har ligget i et roligt leje, så skyldtes det Søren Frederiksen, der trofast har holdt ud i storm og stille, enten han stod som forstander eller lærer.

Faderskabssag i Sørup 1692

Skrevet af Inger G. Rasmussen

Der er altid blevet født børn uden for ægteskab, men i modsætning til i dag var det i gamle dage en alvorlig sag for både forældrene og barnet.

Naturligvis var det en skamplet for familien, hvis en datter kom i ulykke, men værre var det, at begge forældre til det uægteskabelige barn (kaldet uægte barn) havde overtrådt gældende lov og blev straffet for det. Begge parter skulle hver for sig først stå åbenbart skrifte, dvs. bekende sin synd i kirken i overværelse af menigheden og bede om tilgivelse og derefter betale en klækkelig bøde på 6 Rigsdaler for kvindens vedkommende og 12 for mandens. Barnets tarv blev ikke berørt, for først i 1763 blev det lovpligtigt, at faderen skulle betale til barnets underhold i 10 år. Kvinden måtte selv sørge for sit barn og fik i bedste fald hjælp af sin familie.

Dør i Buderup Kirke

1692 fødte en ugift kvinde i Sørup i Buderup Sogn et barn. Barnets mor var Anne Pallesdatter og fæstebonden Jacob Nielsen i Sørup var angivelig dets far.

Kun fra den efterfølgende faderskabssag har vi kendskab til denne historie, for de ældste kirkebøger fra Buderup Sogn er desværre gået tabt. Der findes derimod mange meget gamle justitsprotokoller, hvor man endda på nettet kan læse retssager fra f.eks. Hornum Herred.

Et barn skulle allerede få dage efter fødslen døbes enten i kirken eller i tilfælde af svagelighed hjemmedøbes af f.eks. jordmoderen og senere fremstilles i kirken. Barnets mor overværede aldrig barnedåben, da hun lå længe i barsels-seng og desuden var uren efter at have født. De gifte koner blev efter ca. 6 uger indledt i menigheden, idet sognepræsten ventede ved kirkens kvindedør og højtideligt introducerede hende. De ugifte mødre var ikke omfattet af denne

Buderup Kirkes døbefont

ceremoni. Gudmoderen til Annes barn hentede det og bar det til kirken, hvor præsten ved dåben nævnte navnet på den mand, Anne havde angivet som barnefader. Så godt som hele menigheden i Buderup sogn har siddet i kirken og hørt præstens ord, for Danske Lov af 1683 foreskrev befolkningens pligt til kirkegang. Vi må altså forestille os, at Jacob sad i Buderup kirke og fik røde ører, da præsten udlagde ham som barnets far, men han begik den fejl ikke straks at gøre indsigelse. Jacob Nielsen besluttede ikke at vedgå faderskabet, men at gå rettens vej og sagsøge Anne Pallesdatter for falsk forklaring.

Hver torsdag var der retsmøde på tinghøjen i Bonderup på grænsen mellem Hornum og Fleskum herred. Retsmøderne var omstændelige og krævede deltagelse af mange personer.

I en justitsprotokol nævnes først herredsfogeden og herredsskriveren, så ottemændene og stævningsmændene. Ottemændene var almindelige og vel vederhæftige og raske bønder fra forskellige sogne, som intet havde med juraen at gøre, men med den øvrige del af retsmødet, hvor der ikke måtte drikkes, yppes kiv etc. Sagsøger og sagsøgte nævnes med hver sin "sagsfører", som alle naturligvis var mænd. Men sagsøgte, som i Anne Pallesdatters tilfælde, kunne være kvinder. Lidt efter lidt nævnes vidnerne, hvor enkelte kvinder ligeledes kunne optræde.

Da Jacob Nielsen anlagde sag mod Anne Pallesdatter, skulle der afholdes hele 3 retsmøder, før sagen var afgjort. Der blev aflagt mangel en ed, og det ikke kun på, at et udsagn var sandfærdigt, men også at de to stævningsmænd havde afleveret stævningen et bestemt sted, en bestemt dag og til hvem. Der fandtes også en corporlig ed, som forstærker eden ved samtidigt at røre ved en hellig genstand i kirken.

Præstetavle fra Buderup Kirke

Herredsfogeden havde tillid til Anne Pallesdatter og ikke til Jacob Nielsens søforklaringer og afgjorde sagen ved at bedømme Jacob Nielsens argumenter til "ickun bestaa af en løs Tale uden Bevis". Jacob forsøgte at redde sagen ved at anmode om at aflægge corporlig ed, men han fik ikke lov til "benægtelses ed". Anne Pallesdatters bedste vidne var Laurids Nielsen Degn fra nabosognet Gravlev, der havde overværet, hvordan Jacob Nielsen forsøgte at overtale Anders Christensen Rytter i Gravlev til mod god betaling at påtage sig skylden for Anne Pallesdatters barn. Anders Christensen Rytter aflagde derefter ed på, at det skildrede var sandt.

Desuden havde Anne Pallesdatter også sognepræsten Peder Eckhoff på sin side, og han har nok kendt sine sognebørn ret godt. Præsten var nordmand og havde siden 1687 været sognets præst, men havde vel med tiden lært at forstå de himmerlandske bønder og de ham. Peder Eckhoff havde person-

ligt forhørt Anne Pallesdatter i præstegården om tid og sted for undfangelsen. Det skæbnesvangre samvær havde ikke fundet sted i forbindelse med løsslupne høstgilder eller julelege, men i forbindelse med bjærgning af tørv. Under forhøret havde Anne Pallesdatter ligeledes sagt, at hun "ej med andre at hafde haft at bestille".

I retssagen nævnes der mange lokale beboere, og selv om der hverken findes folketællinger eller en velbevaret kirkebog, er det muligt at identificere de fleste. Anne Pallesdatter optræder i skiftet efter sin far Palle Michelsen i 1697. Arvingerne var hendes mor Maren Nielsdatter, søsteren Karen og hun selv. Anne var 40 år og hjemmeboende, og var altså ca. 35 år, da hun indlod sig med Jacob Nielsen.

I diverse ekstraskatter, der meget ofte blev opkrævet i anden halvdel af 1600-tallet, kan man finde overraskende oplysninger. F.eks. står der i Consumptions-, Familie- og Folkeskat 1683, at i Palle Michelsens husstand bor stedsønnen Anders Nielsen og døtrene Anne og Karen, som "alle tre syr vadmæl".

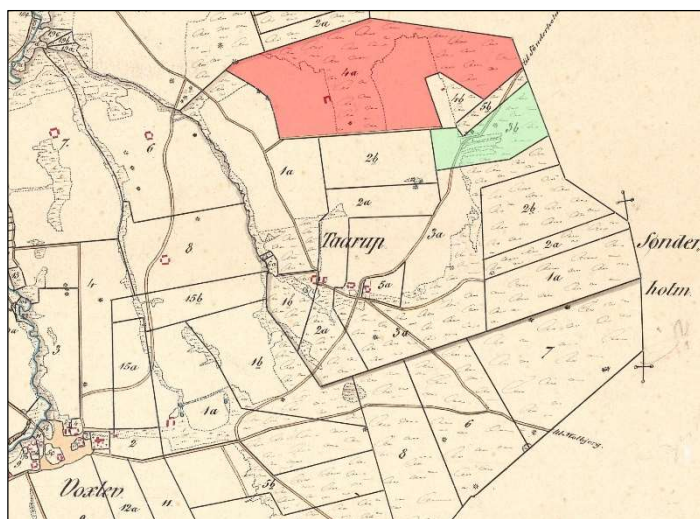
Jacob Nielsen, som ligesom Palle Michelsen var fæstebonde i Sørup, blev i 1700 på grund af armod fratrædet sin fæstegård. Den person, der efter vor tids opfattelse burde have nydt opmærksomhed, var Anne Pallesdatters barn. Men det nævnes end ikke, om det var en pige eller en dreng. Var det en pige, havde det efter den tids tradition fået navn efter sin mormor og heddet Maren. Var det en dreng, burde det have heddet Niels efter sin farfar, men i tilfælde af uægte børn blev denne regel ignoreret. Hvad der senere blev af barnet, kan hverken detektiver eller slægtsforskere finde nogen løsning på: En person med ukendt køn og ukendt navn er så overset, som man kan være.

Fortællinger om og af Jensigne, min bedstemor

Skrevet af John Hardy Nielsen

Jeg vil først lige fortælle lidt om min bedstemors baggrund. Min bedstemors bedsteforældre blev gift i 1852, og samme år købte de et stykke hede i Tårup ved Vokslev. Bedstefaren, som var tømrer, opførte selv den nye gård, og de begyndte at opdyrke heden, samtidig med at han i perioder arbejdede som tømrer. Han og hans kone var ret gamle, inden de blev gift. De var begge 38 år, og de fik kun et barn, min bedstemors mor. Da hun blev gift i 1874, blev stuehuset forlænget med nogle fag, så bedsteforældrene kunne få deres egen aftægtslejlighed.

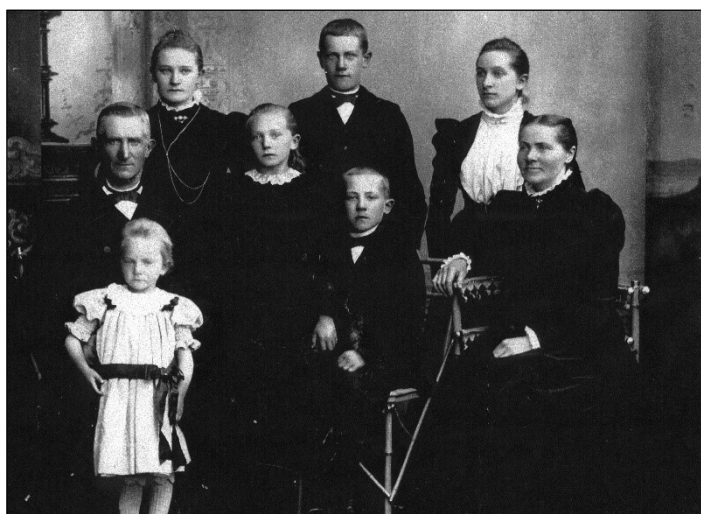
Bedstemors bedstefar er født i Esbensgård, der er markeret med rød farve. Gården med den grønne farve er bedstemors hjem Hedagersminde

Bedstemor blev født i 1878 som nummer to af seks børn, og som andre af den tids børn kom hun tidligt til at arbejde. Hun fortalte mig, engang vi var ude at gå og kom forbi en indhegning med nogle gæs, at hun som barn havde været vogter for familiens gåseflok, og at det var det værste, hun kunne huske, hun havde været sat til at lave.

Når man havde gæs den gang, blev de sat til at æde på hedestykker og brakmarker. Først efter at høsten var kommet i hus, kunne de komme ud på stubmarkerne, dog først efter at mindre bemedlede havde fået lov til at sanke aks der.

Flokken havde en gase, og denne her var ret egenrådig, så når hun prøvede at genne flokken hen på de steder, hvor de måtte være, smuttede den hen mod de forbudte steder med det til følge, at de øvrige gæs fulgte med. Denne kamp mod den genstridige gase stod på i lang tid, indtil min bedstemor en dag blev gal i skralden og løb hen til gasen, fik fat i halsen på den og gav den en ordentlig rystetur. Efter det gik gasen altid med hovedet på skrå, når bedstemor var i nærheden og gik der, hvor hun ville have den til at gå.

Bedstemors mor dyrkede mange grønsager, hvad der ikke var så almindeligt på den tid, og hun lærte hendes piger at passe dem, så en del tid gik med at holde haven ren for ukrudt og at gemme dem ned, så de kunne holde sig hen over vinteren. De hjalp også til med at fodre dyrene samt med at flytte dyrene ude på marken. Bedstemor fortalte engang, at det næsten var køllen, der slog med hende end omvendt, når hun skulle slå tøjrepælen i jorden.

Familien Abildgård omkring 1892. Min bedstemor står til venstre i bageste række

Marie, min bedstemors yngste søster, fortalte, at bedstemor var dygtig til at forsvinde. Sommetider så smuttede hun ind til hendes bedstemor, som lærte sine børnebørn at læse og skrive, inden de kom i skolen. Hun fortalte også, at bedstemor tit havde ”Illustreret Tidende” med sig ud på hjertehuset, som de kaldte det lille hus, og så varede et sådan besøg jo lang tid. Min bedstemor omtalte altid tiden, som hun havde med sin bedstemor, som nogle dejlige stunder, som hun altid glædede sig til, og jeg tror også, at hun prøvede at give mig en lige så dejlig oplevelse, som hun havde

som barn, når vi var sammen i ferier og lignende. Marie fortalte også, at hvis deres far opdagede, at bedstemor havde taget sig en hyggestund, medens at hun skulle have lavet noget andet, fik hun en hel del ekstra opgaver, men det afholdt hende ikke fra at gøre det en anden gang.

Børnene fra Tårup gik i skole i Vokslev, og det var en lang skolevej, cirka tre kilometer; men man gik, og hele tiden stødte der flere til, så snakken kunne gå lystigt, og somme tider glemte man helt tiden og kom lidt for sent, hvad der jo ikke blev tolereret den gang. Jeg har fået den opfattelse, at min bedstemor var meget glad ved at gå i skole. Hun fik en meget fin håndskrift, og hun fortalte, at når hun fik et bogstav for på hendes tavle, gik hun ind til sin bedstemor, og de satte sig til at skrive bogstavet, som læreren havde vist på hendes tavle. Skrivepapir brugte man ikke. Det var for dyrt, men indpakkingspapir kunne også bruges, og man slog nogle linjer, og så gik hun i gang med at øve sig, og som dreng har jeg nede ved hende siddet på samme måde og skrevet det samme bogstav igen og igen til papiret var helt udfyldt. Hun var også meget glad for historie. Hun fortalte mig af og til om historiske ting, som hun havde lært i skolen. En ting, som hun havde glæde af hele livet, var de sange og salmer, som man lærte udenad. Jeg har tit været med hende i kirke, hvor hun lige har åbnet salmebogen for at se hvilke salmer, der skulle synges, for så at lukke den igen. Hun kunne salmerne udenad. Den tids skrivehæfte var i stedet en tavle, og man brugte en griffel til at skrive med. En gang syntes hun, at hendes tavle var for dårlig, så hun kom til at ”tabe” den, så den gik i stykker. Hendes far ville ikke godtage hendes historie om, hvordan det kunne ske, så hun fik en endefuld og måtte bruge resterne af den gamle tavle; men hun fik dog en ny af hendes bedstemor.

Da hun blev ældre, kom hun til at hjælpe til med at malke. Hun lærte også at brygge øl, at lave smør, bage og ellers alt det, som en landhusmor skulle kunne. Hun fortalte engang, at hun og to af hendes søstre en sommerdag var sendt ud i deres hedestykke for at hugge lyngtørv. Man brugte en hakke med et tværvendt spadelignende blad til at hakke hele lyngplanter op med rod. På den måde fik man noget brændsel af meget høj brændværdi, og bagefter var heden nemmere at bryde. Det var et ret hårdt arbejde, og for ikke at få det for varmt og for ikke at slide så meget på sin lange kjole, bandt man skørtet op om livet. Ved spisetid - man skulle være der hele dagen - tog man den medbragte mad og satte sig ned og begyndte at spise. Min bedstemor fangede et dyr og fik det ned i hendes storesøsters opkiltede skørt, og da søsteren rejste sig, blev der en del uro nede i skørtet, og hun blev meget bange, indtil hun opdagede, hvad det var.

Min bedstemor sidder i forreste række til venstre og er sikkert sammen med nogle af hendes mange kusiner

Selv om dagene var lange, og man var i gang hele tiden, var der alligevel mange lyspunkter. Der blev holdt avis på gården. Samtidig holdt man "Illustreret Tidende", det som i dag hedder Familie Journalen. Hver aften om vinteren blev der læst historie op, medens man sad og syslede med hver sin husflidsting. Karlene og drengene lavede ben- og hornarbejder. Sommetider udnyttede man også de stille stunder til at reparere seletøj, grimer eller reparerede træredskaber. Man lavede også løvsavsarbejde, somme tider efter tegninger i "Illustreret Tidende". Pigerne derimod karded, strikkede eller sy-

ede. Man samlede sig om den ene lampe eller lys, man havde midt på bordet, og når det blev sengetid, fandt man lige Bibelen frem, og der blev læst et stykke herfra samt bedt en bøn, og så kunne man godt gå i seng. Vinteren var også tiden for at komme i byen. I min bedstemors familie lavede man sang- og legeaftener for de unge, og nogle af dem gik sommetider langt for at komme til fest. Min bedstemor fortalte, at hun var inviteret til fest i Øster Hornum ude på Halvøen i den gård, som Thomas Thomsen har i dag. Hun havde fået lov til at komme med, men først når hun havde klaret aftenmalkningen. Hun skyndte sig, men det blev da hen af aftenen, inden hun kom af sted med et par sko i et tørklæde. Den nærmeste vej til Øster Hornum var gennem det, der i dag er Sønderholm Plantage, men den gang var der ikke så mange træer, bare nogle lave enebærbuske og noget krat. For ikke at hendes kjole skulle blive alt for våd ved at gå gennem heden, havde hun kiltet skørtet op, og hun gik sådan de cirka fem kilometer. Nær ved gården måtte hun så lige nette sig lidt og få orden i skørtet samt få sine sko på. Jeg kan huske, at jeg morede mig meget den dag, hun fortalte historien, fordi hun, da hun fortalte hvilke sanglege de havde leget, sang og legede hun dem med mig. Til sådan en fest blev der serveret en alkoholfri punch samt mængder af kager. Ting, som man slet ikke var vant til daglig. Hun fortalte med et stort smil, at hun nåede lige netop at komme i seng, inden hendes far kom for at kalde på hende og sagde så, at man godt kan falde i søvn med hovedet ind mod koen, når man malke. Hun fortalte ikke, om der havde været flere med på turen, men det vil jeg dog tro, ellers har hun været en modig pige, der på den tid og med de historier, man fortalte om mørkefolket, turde gå gennem heden i mørke og uden lygte.

Da hun havde fundet min bedstefar, en gårdmandssøn fra Sønderholm, fortalte hun om, hvordan han kom for at besøge hende. De aftner, hvor de havde aftalt, at han skulle komme, stod hun ude bag laden ved siden af en hyldebærbusk. Der stod hun og ventede, indtil hun kunne se ham nede ved den nye Aalborg-Nibe bane, som skar sig gennem terrænet som et synligt spor. Når hun så ham der, gik hun ud foran den kalkede lademur, så han kunne se hende. Når han så kom op til hende, fik hun et lille knus, og de gik straks ind i stuen til resten af familien, hvor der var den normale aftenhygge, indtil han gik hjem igen. Der var ikke så megen kissemissen dengang, men måske har hun ikke fortalt mig hele historien. I dag har man ikke det samme udsyn på grund af nogle læbælter; men kommer man nede fra den tidligere bane, kan man stadig midt for laden se en hyldebærbusk.

Min bedstemor blev gift i maj 1899, og hendes søster Marie har fortalt, at aldrig har hun set noget så flot, som da bryllupsgæsterne fra Sønderholm kom kørende op ad bakken ude på vejen, som ligger 100 meter fra gården, og ventede lidt indtil de tilrejsende familiemedlemmer, som havde overnattet på gården, flettede sig ind i følget, hvorefter de fortsatte mod Vokslev Kirke. Langs resten af vejen holdt vogne klar og blev flettet ind i følget. Marie fortalte, at alle vognene var flot pyntede og seletøjet var pyntet med sølvpynt, og hestene var flot striglede, også af folk som ikke var vant til at være så pænt kørende. Hun så ikke min bedstemor komme kørende til sidst, for da var hun inde i kirken.

Samme år flyttede mine bedsteforældre til en gård i Gravlev, som de købte af bedstefars søster og svoger, som rejste til Sønderholm for at overtage hendes hjem der. At det blev bedstefars søster, der kom til at overtage gården, da hans forældre gik på aftægt, var fordi oldemor vidste, hvordan datteren var. Hun kendte ikke svigerdøtrene så godt, men vidste at bedstemor var meget bestemt, og hun har sikkert ikke altid været nem at arbejde sammen med. Mine bedsteforældre boede på gården indtil 1905, og de tre af deres drenge er født her. De fik fire drenge. I folketællingen af 1901 kan man se, at bedstemors bror Søren er blevet karl på ejendommen. Han blev dog senere, da mine bedsteforældre flytter til Støvring, lærling hos snedkeren i Gravlev.

Billedet er fra stuen i afholdshotellet. Pigen til venstre er tjenestepige og der mangler kun den ældste søn for hele familien er der. Den yngste dreng er Axel Haddon, min far

I slutningen af 1905 blev bedstefar ansat som post i Støvring. Han fik stilling som kørende post til Sønderup og havde en mindre posttur i Sønderup området. Det er lidt underligt at opdage, at man i postvæsnets køreplan med rutefortegnelser fra hele landet kan finde sådan en postrute med faste afgangstider om morgenen fra Støvring Station og om aftenen retur fra Sønderup. Ruten blev brugt af mange handelsrejsende og håndværkere, som skulle ud ad Viborgvejen mod Sønderup. Mine bedsteforældre kom til at bo mange forskellige steder i de godt 50 år, de var gift. Hedeveg, min bedstemors søster, som også boede i byen,

sagde til mig engang, at Jensigne (min bedstemor) ikke boede så længe ét sted, at hun skulle til at tapetsere, så mine bedsteforældre skulle have boet 25 steder i deres levealder.

Da de flyttede til byen, kom de til at bo på Viborgvej 5. Muligvis flyttede de derefter hen i Hobrovej 63, hvor de startede et afholdshotel. Dette var der brug for dengang, idet mange handelsrejsende dengang kun benyttede de offentlige transportmidler, og jeg tror, at det at min bedstefar kørte postruten, hvor han for egen regning måtte medtage passagerer, var godt for belægningsen på afholdshotellet, idet nogle af de rejsende, som på stationen spurgte om rejsemuligheder, fik at vide, at ham de skulle køre med havde afholdshotellet. De solgte afholdshotellet i 1916 og flyttede ned på Mosbæksallé i en lejlighed. Hvor længe de boede her, ved jeg ikke, men i hvert fald købte de i 1920 en gård i Gammel Skørping. Min bedstefar, som lige siden sin barndom var opvokset med heste, og som begyndte at handle med heste inden han blev gift, manglede et sted, hvor hestene kunne være, indtil han solgte dem videre. Desværre tror jeg, at de mistede mange penge, medens de boede i Gammel Skørping. De gik ikke konkurs, men jeg kan se, at en svoger til dem købte gården af dem i 1923, og at den blev solgt meget hurtigt igen.

Efter turen til Gammel Skørping boede de kun til leje. Så jeg ved kun, at de har boet på Hobrovej 69 og 71, og jeg opdagede ved en tilfældighed, at de også havde boet i en lejlighed hos Carl Jensen, idet Åge Jensen en gang sagde, at Jensigne lavede noget virkelig godt mad. Da jeg spurgte, hvordan han vidste det, sagde han, at da han var knægt og opdagede, at det, der var i mors gryder ikke var så spændende, så kunne man lige stikke op til Jensigne for at se, hvad der var i gryderne der, og mange gange blev han inviteret til at spise med. Derved opdagede jeg, at de også havde boet der.

De sidste år boede de i Jernbanegade, og det er kun her at jeg har besøgt dem. For det meste i nogle få dage ad gangen, når min mor arbejdede med at lave mad for andre og på den måde kunne afsætte mig til nogle velvillige bedsteforældre, som tog sig rigtig god tid til at snakke og underholde mig. Den længste ferie, jeg har været der, var ti dage, idet bedstefar kom til at love mig, at jeg måtte komme med til to hestemarkeder, og man blev enige om, at jeg lige så godt kunne blive ude hos dem, så jeg ikke var nødt til at komme hjem bare for et par dage.

Billedet er fra 1950 og er fra den periode, hvor jeg kom til mine bedsteforældre Jensigne og Poul

Min bedstemor var ikke kun god til at fortælle, men hun var en sand troldmand med sine fingre. Lige meget hvilken årstid det var på, kunne hun nemt finde på et eller andet, som vi skulle lave. Var vi ude at gå om sommeren, plukkede vi en lille buket vilde blomster med hjem. Så lærte hun mig hvad de hed, og hun viste mig, hvorledes vi kunne presse blomsterne og gemme dem. Senere på året kunne vi måske prøve at tegne dem, og vi kunne få timer til gå med at se på fugle. Hun lærte mig at se på fuglene på en måde, der gjorde, at de blev nemmere at tegne.

Bedstemor var meget tålmodig, og hun lærte mig meget tidligt både at læse og skrive, og jeg var næsten ikke kommet i skole, før hun fandt nogle gamle børnebøger frem fra min fars barndomstid. Hun sad ved siden af med sit strikkesæt, medens jeg stavede mig gennem bøgerne, og jeg kunne straks få at vide, hvordan ordene skulle siges, og hvad de betød, så jeg fik noget ud af bøgerne.

Jeg tænkte tit over, hvor dygtig hun var til at klippe papir figurer ud. Hun kunne folde et stykke papir mange gange og begyndte at klippe med en lille brodersaks, og pludselig havde hun klippet en vogn ud med heste foran. Når jeg prøvede, blev det bare til ingenting. En dag, hvor jeg kom ud i deres baggang, kom jeg til at sparke til en pose, som stod bag et forhæng. Posen væltede, og en mængde papirstykker væltede ud på gulvet, og på den måde opdagede jeg, at hun kom ikke så let til det, som det så ud. Hun havde sikkert øvet sig på netop de figurer i lang tid og glædet sig til at dupere mig med klippene. Jeg tror, at hun fik de forskellige figurer fra nogle gamle "Illustreret Tidende", som hun havde gemt fra sin barndom og så taget dem frem, når hun havde en, som hun skulle sætte i gang med et og andet, og det morede hende mindst lige så meget, som det morede mig. Kom jeg på besøg i tiden op mod jul, lavede vi altid noget julepynt. Det var alt fra Jakobsstiger, flettede hjerter til julestjerner, der blev samlet af hvide papirstrimler, men også engle til at hænge på træet. De blev klippet ud af lidt tykkere papir. Bedstemor tegnede engle ned, som jeg så klippede ud. Ikke to af dem var ens. Hun tegnede også nogle dansenisser på et stykke foldet papir, og når de blev klippet ud, havde vi en sammenhængende kæde af dansende nisser, som blev brugt til at sætte på julebordet. Hver af nisserne blev farvelagt, så det var et spraglet syn med de meget forskellige nisser, og nogle gange var der flere børn, der havde farvelagt nisserne.

Min bedstefar døde i 1952, men min bedstemor blev boende i lejligheden i Jernbanegade indtil hun midt i 60'erne kom på alderdomshjem. Medens hun boede i sit hjem, arbejdede hun stadig med sit håndarbejde. Jeg kan især huske en ting, der undrede mig meget. Selv da hendes syn blev dårligere, brugte hun stadig den tyndeste tråd, når hun orkerede, og hun sad gerne henne ved vinduet med gadespejlet, hvor hun kunne følge med i, hvad der skete ude i gaden. Hun var meget glad ved at forære sine håndlavede ting, og da de alle var lavet med stor akkurate, var det gaver, der i hvert for mit vedkommende blev sat stor pris på. Der var nok nogle, der hellere havde sat pris på nogle penge. Bedstemor var af den generation af husmødre, der altid gik med forklæde. Hun havde flere forskellige forklæder. Til daglig brug havde hun nogle kulørte, gerne blålige, som hun gik med fra om morgenen, til hun kom ind i stuen om aftenen. Da havde hun et hvidt forklæde med pæn bort på. Selv når hun var ude at besøge sine børn, havde hun forklæde på. Var hun i kirke og ellers ude på besøg, blev det hjemme. Forklæderne blev aldrig rigtig beskidte, for kun skiftede dem lige så snart, der var en plet på dem, og var det hendes fine hvide forklæde til fest og helligdage, så var de altid pænt stivede og strøgne. Min bedstemor døde i 1971 på alderdomshjemmet i Støvring, og hun var, som hun selv sagde, mæt af dage, da hun stille gled bort til hendes Poul.

Kanonerne i Hjedsbæk

Samlet og redigeret af Per Rolandsen og Niels Nørgaard Nielsen

De 3 kanoner på billedet næste side (1 delvist skjult til højre) er tyske 75 mm-kanoner i marineudgave - max. rækkevidde på 7.680 meter. Kanonerne var oprindeligt panserværnskanoner (75 mm PAK 40M), udviklet i starten af 2. verdenskrig.

Da krigslykken vendte for Tyskland midt i 1940'erne, og de allierede tropper efter invasionen rykkede frem, vurderede den tyske generalstab, at der kunne være risiko for en landgang i Jylland. Vestkysten mentes tilstrækkeligt beskyttet, men de svagt beskyttede indre farvande faldt i øjnene og det besluttedes i 1944 at etablere et antal små kystbatterier. 13 af disse blev hver bevæbnet med 4 stk. 75 mm-kanoner, ombygget til marineudgave, i alt 52.

Kanonerne i Hjedsbæk 1945

Disse batterier var Knarmou (mellem Dokkedal og Hurup), Helberskov (ved indsejlingen til Mariager Fjord), Udbyhøj (ved indsejlingen til Randers Fjord), Skovgårde og Gjerrild på Norddjursland. De øvrige var Katholm, Silistria, Abelshoved, Halskov, Alleshave, Ordrup Næs, Ebbeløkke og Salgaardshøj. Kanonerne i Knarmou og Helberskov blev fjernet senest i 1946 og fundamenterne ("kanonbriske") blev i lig-

hed med andre steder gjort ubrugelige pga. risikoen for at Rusland, der holdt Bornholm besat længe efter krigen, skulle genoptage fremrykningen og besætte Jylland og øerne.

Det er vidnefast, at fotoet med de 3 kanoner er taget i Hjedsbæk efter krigen - måske i den lejr, som tyskerne havde i Hjedsbækskoven. Efter krigen har man måske samlet kanonerne fra de nordjyske kystbatterier her, inden de blev transporteret væk for at blive taget i brug i hæren eller i flåden.

På Bangsbo Fortet i Frederikshavn kan ses et renoveret eksemplar af 75 mm kanonerne i marineudgave, ligesom Batteri Sixtus i København stadig bruger fire kanoner af denne type, når der skal affyres salut ved statsbesøg eller royale og andre begivenheder.

Det er ikke ret megen konkret viden, Arkivet har om, hvad der foregik i lejren i Hjedsbækskoven under krigen, men Erik Pedersen (f. 1933) har fortalt dette:

I Hjedsbækskoven havde tyskerne lavet nogle lagre til ammunition. Det blev sagt, at det var Jyllands ammunitionsdepot. Min far blev sendt ud og grave ud og sætte faskiner, og der var ingen vej uden om. Hvis han nægtede at påtage sig dette arbejde, kunne han ikke få understøttelse. Vi drenge havde megen fornøjelse af soldaterne, der stod vagt ved indkørslen på vejen mod Sørup, så når vagten skulle have en kage til kaffen, løb vi ned til bageren og hentede den. For det kunne vi få nogle cigaretter, og de var nemme at sælge. Hjedsbæk Kro skulle bespise nogle af soldaterne, og nogle husstande i byen var også pålagt at bespise nogle.

Jeg kan huske, at min mor somme tider hjalp en dame i en lille ejendom oven for med at lave mad. Der var en gang en soldat, der sad med min lillesøster på sit knæ, og så græd han. Det lød flot, når de kom marcherende og syngende til middag. Vi drenge snakkede meget med soldaterne, der jo nok kom fra østfronten, og når de så var kommet ovenpå, så blev de sendt til fronten igen.

Efter befrielsen kom de så gående mod syd ad landevejen tilbage til deres hjemland med alle slags køretøjer til at slæbe deres oppakning på. De så elendige ud. Jeg var på det tidspunkt elleve år gammel og havde en stor drengecykel, som der var en soldat, der ville købe for 500 kroner, men min mor sagde nej. Det var mange penge dengang.

Støvring Ungdomsforening

Redigeret af Britta E. Nielsen, Støvring.

I dette indslag fra Aalborg Amtstidende i 1889 ses, hvorledes Forenings-Danmark opstår. Foreningslivet i Støvring blomstrer allerede 20 år efter stationsbyens grundlæggelse. Ungdomsforeningen har tydeligvis sit udspring i den grundtvigske højskole og hos gartner Ludvig Mosbæk på Mosbæksalle, som tilbyder lokaler og samlingssteder. Grundtvigianerne udbyder alternativer til druk og slagsmål på kroen og den ofte grovkornede, usædelige omgangsform i legestuerne. De unge skal tage deres liv alvorligt, spores ind på sunde interesser og omgangsformer, med samtale, foredrag, sang og udflugter i naturen. Foreningerne er således vigtige som samlingspunkter for moralsk opdragelse af de unge i deres fritid. Linjen frem til vore dages samfund er tydelig. Danmark er stadig de mange foreninger land, og det folkelige engagement blev grundlagt i slutningen af 1800-tallet.

Her ude i Støvring gjøres et ikke saa ganske lille Arbejde for at fremme, hvad der er godt og gavnligt, saavel i Aandens som i Haandens Verden. En del af dette Arbejde udføres igjennem forskellige Foreninger, saasom: Andelsmejeri, Brugsforening, Husflidsforening, Afholdsforening, Vælgerforening, Skytteforening, Ungdomsforening og Husmandsforening. Hver af disse Foreninger tager sin Opgave op; men flere af dem har naturligvis en hel del Medlemmer fælles og arbejder i god Forstaaelse med hinanden.

Ungdomsforeningen blev dannet for snart 2 Aar siden med det Maal for Øje, som er udtrykt saaledes i dens Vedtægter, at den vil: ”Sammenslutning af Ungdommen til fælles Gavn og Glæde”. Dette Maal søges naaet ved Afholdelsen af Møder med Foredrag, Oplæsning, Samtale og Sang og ved festlige Sammenkomster en Gang imellem med Dans og Munterhed. I Vinter vil Foreningen, ligesom sidste Vinter, samles en eller to gange om Ugen, dels i Højskolen og dels hos Ludvig Mosbek; men foruden disse mere hjemlige Sammenkomster holdes der af og til større offentlige Møder med Foredrag om kristelige og folkelige Oplysnings-spørgsmål. I det sidste Aar har der været afholdt 9 saadanne Møder, og ved enkelte af dem var Naturhistorie og Geografi Foredragsæmner. I Sommer gjorde Foreningen flere Udflugter til Skovene her i Egnen for at have det fornøjeligt i det Grønne.

Ved Dansegilderne bydes der Foreningens unge Medlemmer god og billig Fornøjelse, saa at de ikke fristes til at gaa til Krogilder og Legestuer – disse for Ungdommen saa forfærdelig ødelæggende Steder, hvor saavel den legemlige som den aandelige Sundhed og Kraft nedbrydes, og hvor mange unge Mennesker – baade Karle og Piger – har faaet det at bære paa, som har sviet til dem hele deres Liv igjennem. Ved Ungdomsforeningens Gilder gaar det ordentlig til, og en god Tone er altid raadende. Dertil bidrager det meget, at spirituøse Drikke ikke har vundet Indpas i Foreningen, og det viser bl.a., at man godt kan arbejde for Ædruelighedens Fremme uden at være i nogen Totalafholdsforening. Ungdomsforeningen har allerede udrettet ikke saa lidt imod Legestuen i Kroen og andre Steder, da de ikke søges nær saa meget som før, og det maa haabes, at den kan vinde mere og mere frem, saa at alle de unge til sidst drages over til den gode Side, idet de faar Øjet op for, at der er noget større og skønnere at leve for end det, der bydes ved Legestuerne, og som med faa Ord kan siges at være: Drik og Fjas og raadden Tale. Dette har desværre endnu stor Magt over mange unge rundt omkring i Landet. Foreningen talte sidste Aar 109 medlemmer og blandt disse ikke saa faa ældre Mænd og Kvinder, som havde ydet den en værdifuld Støtte. Nu ere imidlertid mange bortrejste, og i Aar lader det til, at Medlemstallet ikke bliver nær saa stort. Ved sidste Halvaarsmøde valgtes til medlemmer af Foreningens Styrelse følgende: Højskolelærer Anders Bobjerg (Gjenvalg), Mejeriske Margrethe Andersen og Bager Niels Jensen. Foruden disse bestaar Styrelsen nu af følgende 4: Brugsforeningsuddeler Jacob Schmeltz og Pigerne Marie Mosbek, Kristiane Mosbek og Hedevig Nielsen.

Ulovlig dans og druk i Sørup Gymnastikhus 1911

Redigeret af Niels Nørgaard Nielsen

Mathæus Plesner, sognepræst 1903 til 1933 i Buderup og Gravlev sogne

Den græske filosof Sokrates er tillagt citatet: Vore dages ungdom elsker luksus. Den har dårlige manerer, foragter autoritet, har ingen respekt for ældre mennesker og snakker, når den skulle arbejde. De unge rejser sig ikke længere op, når ældre kommer ind i et værelse. Den modsiger deres forældre, skryder op i selskaber, sluger desserten ved spisebordet, lægger benene over kors og tyranniserer lærerne. Langt senere, i 1911, skrev Buderup-Gravlev sogns præst, pastor Mathæus Plesner et brev.

Til Buderup-Gravlev Sogneråd!

Jeg tillader mig herved indtrængende at bede det ærede sogneråd om ikke oftere at give den såkaldte ”Sørup Ungdomsforening” tilladelse til at afholde bal i gymnastikhuset i Sørup, og jeg skal begrunde, hvorfor jeg beder om dette.

Annonce 1. marts 1911 i Aalborg Amtstidende

Ifølge de for sådanne gymnastikhuse gældende bestemmelser må de aldrig bruges til offentlig dans, men de baller, som af nævnte ungdomsforening afholdes i gymnastikhuset, er i virkeligheden, om end ikke efter formen, offentlige.

Enhver som helst kan blive medlem af foreningen, og der betales næppe noget medlemskontingent udover

det, som deltagelse i ballerne koster. Navnlig synes det mig at være afgørende, at foreningen har slet ikke andet formål end at foranstalte baller afholdt i gymnastikhuset, og disse baller bekendtgøres i avisen, hvad også synes at vise, at det i virkeligheden er offentlige baller.

Til disse samles ungdom ikke blot fra Sørup By, men også mange andre steder fra, ja, der siges endog, at ungdommen fra selve Sørup By er i mindretal, og der fortsættes med dansen til langt ud på morgenen, og eftersom der mangler en virkelig ansvarlig ledelse med myndighed, er det let at forstå, hvorledes tonen bliver ved sådanne baller.

Så vidt jeg har kunnet få oplyst, handles der ikke i gymnastikhuset med spirituosa, men dog kommer deltagerne ravende fulde hjem om morgenen fra festen, hvor de så end har fået drikkevarer fra. Jeg tror, at hvis disse baller skulle fortsætte i gymnastikhuset, bliver dette snarere en ulykke end et gode for Sørup By. Det vil ganske bestemt være fuldkommen unyttigt at forlange lidt større orden og påpasselighed udvist ved disse baller. Det eneste, der er at gøre, er rent at forbyde dem. Når det i de gældende bestemmelser hedder, at private foreninger kunne få lov at benytte huset til dans, må det dog rimeligvis siges, at foreningen, som beviseligt og virkeligt er stiftet med andre formål for øje end at afholde baller, fx gymnastikforeninger,

Sørup set fra nord omkring 1911

skytteforeninger og lignende, og som virkelig er gymnastik, skydning og lignende, kunne få lov til en enkelt gang at benytte huset til bal, når der er en ledelse, som vil indestå for at alt går ordentligt til, og den har så megen myndighed og overlegenhed, at den kan få det overholdt.

Det er sikkert ikke sognerådets mening, at gymnastikhuset skal benyttes til baller, hvorved ungdommen rundt omkring fra kan samles og under forenings navn afholde

offentlig dans, ej heller at der skal dannes foreninger, som kun har til formål at samle til dans i gymnastikhuset. Jeg beder sognerådet om, når det har behandlet denne skrivelse, da at lade mig vide, hvilke bestemmelser det træffer for fremtiden, også hvis det ikke, hvad jeg dog håber og tror, skulle være enig med mig i, at der ikke i fremtiden bør gives "Sørup Ungdomsforening" lov til at holde bal i gymnastikhuset.

Læstestrup Vestegård d. 6te Juli 1911
M. Plesner

Buderup-Gravlev Sogneråd ca. 1914. Sognerådsformand Søren Lyngberg bagerst til venstre. I midten ses i øvrigt lærer Dalgaard fra Sørup

Sognerådet svarer:

Svar på omstående skrivelse skal man herved meddele, at sognerådet i mødet den 26. juli har vedtaget indtil videre at forbyde foranævnte forening at afholde sine sammenkomster i Sørup Gymnastikhus.

Buderup-Gravlev Sogneraad, den 7. August 1911
Søren Lyngberg

De ville danse og drikke - i 90'erne

Samlet og redigeret af Niels Nørgaard Nielsen

1880'erne var der et voldsomt røre i det danske samfund. Højreministeriet med Estrup i spidsen sad tungt på magten. I lange perioder regerede ministeriet på kanten af grundloven, uden om Folketinget, ved såkaldte provisoriske love. For at demonstrere sin vilje til magt udrustede regeringen et beredent politikorps, let genkendeligt på de blå uniformer. Korpsset blev kaldt Estrups blå gendarmere og eksisterede fra 1886 til 1894. På den anden side oprustede oppositionen, anført af Venstre, med henblik på at overtage magten i landet med demokratisk-parlamentariske midler.

På det folkelige plan blev der dannet et utal af foreninger. Det være sig gymnastikforeninger, skytteforeninger, afholdsforeninger, brugsforeninger, andelsmejeri-foreninger og så videre.

Øster Hornum var ingen undtagelse. De foreninger, der har noget med denne fortælling at gøre, er ungdomsforeningen, dannet i 1889, afholdsforeningen, dannet 1884, brugsforeningen dannet 1888, og forsamlingshusforeningen, der blev dannet i 1889.

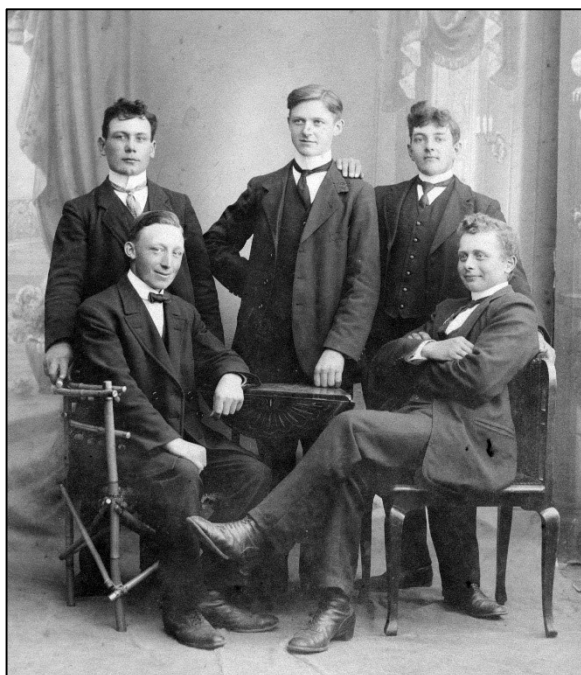
Ungdomsforeningen

På Øster Hornum Ungdomsforenings stiftende generalforsamling den 14. november 1889 blev foreningens vedtægter vedtaget:

1. *Foreningens formål er at få mere enighed og fordragelighed blandt ungdommen samt arbejde hen til mere social og politisk oplysning så vel som enhver anden gavnlig oplysning for ungdommen.*
2. *Foreningen afholder i den hensigt jævnlige sammenkomster i vintermånederne, hvor der oplæses og foredrages belærende og underholdende akter, ligesom den også, så vidt kassen kan klare det, vil benytte fremmede talere. Generalforsamlingen bestemmer, hvor ofte disse sammenkomster skal afholdes.*
3. *Ved disse sammenkomster må ingen som helst spiritus serveres, ligesom berusede personer ikke tilstedes adgang. Hvis det forhold skulle indtræffe, at et medlem møder 3 gange til foreningens sammenkomster i beruset tilstand, bliver han at betragte som udmeldt af foreningen, ligesom det er en selvfølge, at ethvert medlem opfører sig på en høvisk måde ved alle foreningens sammenkomster. Denne paragraf kan ikke forandres uden at $\frac{3}{4}$ af medlemmerne stemmer derfor.*
4. *Foreningen vil ligeledes arbejde hen til enighed og høflig optræden mod hverandre på enhver plads.*
5. *Dersom et medlem gentagent opfører sig på en måde som bestyrelsen finder strider mod loven, kan det udelukkes ved en generalforsamling på forslag af bestyrelsen.*
6. *Den ordinære generalforsamling afholdes i første halvdel af januar måned, hvor regnskabet fremlægges. De ikke mødte medlemmer må finde sig i de beslutninger, som generalforsamlingen vedtager. Bestyrelsen kan sammenkalde til generalforsamling med 8 dages varsel og skal sammenkalde, når mindst 20 medlemmer skriftligt forlanger det med angivelse af forhandlingsemnet. Alle foreningens medlemmer har lige stemmeret.*
7. *Bestyrelsen vælges af generalforsamlingen for 2 år ad gangen. De afgår skiftevis første gang ved lodtrækning. De kan genvælges. Der vælges 2 revisorer til at gennemgå regnskabet.*
8. *Bestyrelsen skal opkræve kontingentet til den af generalforsamlingen fastsatte tid. Ligesom den til enhver tid kan optage enhver ung mand og kvinde som medlem, når de erlægger kontingentet 10 øre årlig, og som kan ske ved henvendelse til et bestyrelsesmedlem.*
9. *Alle spørgsmål afgøres på generalforsamling ved simpel stemmeflerhed med undtagelse af paragraf 3 og ophævelse af foreningen, hvortil ligeledes fordres $\frac{3}{4}$ af foreningens medlemmer. I sidste tilfælde bestemmer generalforsamlingen, hvad det mulige overskud skal anvendes til.*

Øster Hornum d. 14. november 1889

Andreas Petersen, Jens Kjølby, Anton Hejberg, Jens Dollerup, Jens Kr. Lassen.

Bestyrelsen for Øster Hornum Ungdomsforening – disse medlemmer og årstal ukendt

Dans – offentligt eller i foreningen

Da en af de sikreste indtægtskilder for en nystartet forening er og var dans, indbød man allerede den 17. februar det følgende år til dans. Den slags kunne ikke gå for sig uden et vist bureaukrati, hvorfor der foreligger et brev fra herredsfogeden:

Bestyrelsen for forsamlingshuset i Øster Hornum må afholde offentlig dans for betaling på sin bopæl den 17. denne måned fra 17³⁰ til kl. 2 næste morgen. Der må ingen som helst beværtning finde sted, hverken ved spise eller drikkevarer. Tilladelsen forevises sognefogeden og sognerådsformanden.

Hornum Herredskontor i Nibe den 11. febr. 1890.

Som tilføjelse hertil kom:

Da Ungdomsforeningen har affordret med os om Samlingshuset til afholdelse af dans den 17. februar for nævnte forenings medlemmer, bliver der altså ikke afholdt offentlig dans, hvorfor tilladelsen herved tilbagesendes.

For bestyrelsen. L. P. Sørensen.

Så vidt, så godt. Nu var der ikke længere tale om offentlig dans, hvorfor det ikke var nødvendigt med en officiel tilladelse, men alligevel blev gendarm Frederiksen sendt af sted for at holde øje med, hvorledes det gik til, og den nidkære Frederiksen kunne da heller ikke undlade at fyre en indberetning af. Den lød sådan:

Til Nibe Købstad og Hornum Herreds kontor, Rapport

I henhold til herredskontorets ordre har undertegnede gårs dato fra kl. 7 eftermiddag ført tilsyn med dansen i Øster Hornum forsamlingshus. Uddeler Anton Petersen af Øster Hornum Brugsforening erklærede, at det ikke var offentlig dans og mente, at der ikke skulle være politi til stede, da det var Ungdomsforeningen, som afholdt dansen. A. Petersen er formand for foreningen. Undertegnede sagde til ham, at ifølge herredskontorets ordre var det ikke tilladt at holde beværtning. Petersen erklærede, at han nok skulle tage følgerne for det, og han vedblev hele natten at sælge totaldrikkevarer og spise for betaling til deltagerne i dansen.

For at blive medlem af foreningen måtte der betales en kontingent af 10 øre. Da klokken var 3 sagde jeg til Petersen, at dansen skulle ophøre, men han nægtede og sagde, at dansen skulle vedblive til kl. 4. Dansen ophørte kl. 4¹⁵ formiddag. De fleste af foreningens medlemmer blev først indmeldt i aften.

Hvilket hermed indmeldes, Frederiksen

Samlingshuset og Brugsen side om side - efter nogens mening lastens huler

Der er ingen tvivl om, at gendarmerne på den tid har følt sig som småkonger, der kunne bestemme overalt. De har følt sig som regeringsmagtens forlængede arm i de små samfund, hvor de har været til usigelig irritation for lokalbefolkningen. Formanden for ungdomsforeningen blev åbenbart afkrævet en forklaring af dommeren i Nibe, og den lød sådan:

*Øster Hornum d. 10. marts 1890,
Til Hornum Herreds kontor, Nibe*

Hoslagt følger liste over medlemmer i alt 139 hvoraf de fra listens nr. 104 til 138 (begge inkl.) blev indtegnede omtalte aften den 17. februar. Ligeledes følger genpart af vore love. Af begge dele håber jeg det så tydeligt og klart fremgår, at jeg på foreningens vegne har handlet fuldstændig efter vor lovlige ret, hvorfor jeg håber den højstærede dommer heraf vil finde, at der ved nævnte lejlighed ikke er begået noget som helst ulovligt.

Aller ærbødigst Anton Petersen

Herefter fulgte en liste over foreningens medlemmer, så den høje dommer ved selvsyn kunne kontrollere, hvem der havde tilladelse til at være til stede. De sidste på listen var ganske vist nyindmeldte, men der stod jo heller ikke noget i vedtægterne om, hvornår man skulle være indmeldt.

Den underskrivende formand for ungdomsforeningen var brugsens uddeler Anton Petersen. I juli måned samme år forlangte pastor Gade, at uddeler Anton Petersen blev fyret fra jobbet som uddeler, men på generalforsamlingen den 27. i samme måned vedtog denne at beholde uddeleren, der jo altså også var formand for ungdomsforeningen. Pastor Gade truede dernæst lærer Mark, der var i bestyrelsen for brugsforeningen, med at ville klage til ministeriet, dersom han ikke straks gik ud af bestyrelsen, og hans post blev overladt til en anden, men lærer Mark fortsatte dog med at føre Brugsens regnskab. Hvorfor pastor Gade lige vendte sin vrede mod lærer Mark er ikke til at sige. Nogle år senere blev pastor Gade dømt fra kjole og krave for det, der var langt værre end lidt øl og en dans, men det er en helt anden historie.

Uanset udfaldet af sagen om dansen i 1890 ville ungdommen i Øster Hornum fortsat more sig. Herredskontoret i Nibe sendte gendarm A. H. Rasmussen til Øster Hornum for at undersøge om ungdomsforeningen havde afholdt dans pinsedag d. 5. juni 1892. Det blev bekræftet af ungdomsforeningens kasserer, skrædder Jens Mouritsen i Øster Hornum. Han opgav endvidere navnene på bestyrelsesmedlemmerne. Om foreningen fik en bøde for afholdelsen af pinseballet vides ikke, men der blev i hvert fald skrevet rapport.

Drikkeri

At der blev drukket andet end postevand til disse arrangementer fremgår ret tydeligt, men om det har været overvældende meget, er svært at sige. Nogen lader sig jo let forarge, og det sete afhænger jo af øjnene, der ser. At der var andre end de unge, der havde trang til øl fremgår af, at brugsens første uddeler Niels Jensen tidligere havde været slem til at nyde spiritus, men at det var lykkedes at få ham ind i Afholdsforeningen. Han begyndte imidlertid at nyde spiritus

igen, og det tog mere og mere til, så det så ud til at blive nødvendigt at sige ham op som uddeler. Allerede få år efter, i 1892, blev valget af en ny uddeler karakteriseret som i høj grad uheldigt, da brugsforeningen blev samlingssted for kortspillere, og uddeleren gjorde efter lærer Jens Marks opfattelse, hvad han kunne for at fremme drikkeri. Flere gange måtte bestyrelsen advare uddeleren herimod, men ”det frugtede kun lidt”, som lærer Jens Sørensen Mark udtrykte det.

Der blev modtaget klager til herredskontoret i Nibe, fx skrev smedesvend H. P. Hansen fra Øster Hornum:

Det meddeles herved, at uddeler S. H. Sørensen i Øster Hornum Brugsforening forhandler og lader drikke bayersk øl på stedet mod betaling, så det formenes, at da sådant ølsalg er stridende mod loven, bedes politiet tage sig af sagen. Som vidende for meddelelsens rigtighed skal nævnes: Husejer August Krog, Tjenestekarl Lars Ørbæk, Undermejerist A. Kyhl

At der blev drukket spiritus i andre sammenhænge kan man se af, at der flere gange var problemer med at holde styr på drukkenskaben blandt de unge mænd, der havde været på session i Nibe. Enten skulle det fejres, at man var sluppet for militærtjenesten, eller også skulle det fejres, at man var et rigtigt mandfolk, der kunne og skulle være soldat. At der også var alvorlige problemer med overdrevent alkoholforbrug ses fx af en sag fra sognerådets møde 10. maj 1899, hvor det i punkt 3 hedder: ”Niels Jensen af Molbjerg er på grund af delirium den 22. forrige måned bleven anbragt på arbejdsanstalten ved Aalborg på kommunens bekostning”. Sagen var ikke enestående. Fattigdom kombineret med drikkeri var et alvorligt menneskeligt og socialt problem, som afholdsbevægelsen søgte at løse på sin måde.

Foreningens fane fra 1884

Afholdsforeningen i Øster Hornum

I vinteren 1884 lod Simsted Afholdsforening, der var stiftet af lærer Bitsch Lauridsen, afholde et møde i Øster Hornum Sogn med en svensk afholdsagitator, O. Olsson, som taler. Der taltes så en del om sagen i den følgende tid. Der var allerede dengang nogle mænd i sognet, der var medlemmer af Simsted Afholdsforening. I slutningen af februar 1884 henvendte nogle mænd sig til Bitsch Lauridsen og fik ham til at tale ved et møde i Øster Hornum Skole den 6. marts 1884. Der blev så den aften stiftet en afholdsforening med navnet Øster Hornum Afholdsforening. Foreningen begyndte med 17 medlemmer. En enkelt faldt snart efter fra. Lærer Mark valgtes til formand for foreningen. At han også var medlem af brugsens bestyrelse gav som sagt visse problemer i forbindelse med dansen den 17. februar 1890.

At afholdsforeningen var i tråd med tidens trend ses af, at sognerådet den 13. november 1884 havde vedtaget, at der ikke kunne udstedes tilladelse til udskænkning af spiritus i forbindelse med offentlige møder, legestuer eller offentlig dans. I 1885 bekræftes denne vedtagelse i en skrivelse fra herredsfogeden. Øster Hornum Afholdsforening blev årligt bevilget et støttebeløb fra sognerådet. Ved indmeldelse i foreningen skulle det ny medlem aflægge afholdsløfte, der lød:

Jeg underskrevne forpligter mig herved til at afstå fra nydelse af enhver berusende drik, undtagen når den forordnes af lægen som medicin og ved den hellige nadver. Endvidere forpligter jeg mig til at ikke at give, byde eller sælge berusende drikke til nogen samt efter evne at virke for drikkeriets udryddelse.

Afholdsforeningen konsoliderede sig med stigende medlemstal, og i 1907 bevilgedes af foreningens kasse 50 kr. som foreningens bidrag til opførelse af det ny forsamlingshus, hvor mange af foreningens arrangementer afholdtes i de kommende år. I 1910 havde foreningen 153 medlemmer, og i årene under 1. verdenskrig havde foreningen en kraftig forøgelse af medlemstallet, en kort tid over 200, og man valgte på et tidspunkt at dele sig op i afdelinger, dækkende hver sit af kommunens skoledistrikter. I 1926 døde formanden lærer Jens Sørensen Mark. Han havde været foreningens formand siden starten, og det blev besluttet at yde op til 300 kr. til en mindesten på hans grav. Som afløser i formandsstolen valgtes lærer Marks svigersøn lærer Stig Nielsen, Guldbæk. I 1928 var medlemstallet vigende, og man gik tilbage til den gamle ordning med én forening med en samlet bestyrelse. Medlemstallet ses i 1927 at have været 91 medlemmer, i 1933 knap 70 medlemmer for i 1936 at være nede på 62 medlemmer, og foreningen ser ud til i nogle år at have kørt på vågeblus.

I 1940 blev arbejdet i Øster Hornum Sogns Afholdsforening genoptaget, og efter generalforsamlingen kunne foreningen mønstre 38 medlemmer. Der arrangeredes som i foreningens velmagtsdage foredrag, oplæsning, lysbilledforedrag og en årlig juletræsfest. Efter 1942 ser det ud som om foreningen igen gik i dvale. At tilslutningen til afholdstanken var vigende, ses også af, at i februar 1945 foreslog 27 medlemmer af brugsforeningen, at der skulle søges om tilladelse til salg af spiritus i Øster Hornum Brugs. Det var bestyrelsen ikke så meget for, idet den vedtog at den ”under hensyn til de herskende forhold ikke kunne imødekomme ønsket”. Det var dog ikke en enig bestyrelse, idet to medlemmer stemte for forslaget, mens fem gik imod. Det fik nu ikke forslagsstillerne til at forholde sig i ro, idet de allerede igen i september 1945 indsendte forslag til bestyrelsen om at søge tilladelse til salg af spiritus. Forslaget begrundedes med, at købmand Jørgensen overfor havde fået bevilling og at ”det vil være generende for foreningens medlemmer at skulle henvende sig til købmanden efter denne ene vare, når de kan blive betjent med andre varer i brugsforeningen”. Dette argument bed på bestyrelsen, som vedtog at sende forslaget til behandling på en ekstraordinær generalforsamling, hvor det vedtoges med 71 stemmer for at søge bevilling til salg af spiritus og 39 imod.

*Kristian Gregersens
afholdsstjerne*

I 1961 forsøgtes der igen afholdt arrangementer i afholdsforeningen, men fremmødet var pauvert, og efter et arrangement i 1965 i Øster Hornum Forsamlingshus, hvor fremmødet var så lille, at taleren i stedet for at holde sin tale, sammen med de få tilstedeværende, snakkede om afholdsarbejdet, ser det ud til at foreningens aktiviteter endeligt ophørte. I 1975 afleverede Øster Hornum Afholdsforenings sidste formand og fanebærer siden 1926, Kristian Gregersen, samtlig protokol og foreningens fane til Lokalhistorisk Arkiv i Øster Hornum. Hermed sattes et endegyldigt punktum for foreningens virke.

Øster Hornum Samlingshus

I vinteren 1888-89 holdtes flere møder for at få bygget et samlingshus i Øster Hornum. Da brugsforeningen skulle bygge nyt hus 1889 forhandlede der en del om, at denne skulle bygge samlingshal i forbindelse med brugsforeningens bygning. Dette ville imidlertid ikke lykkes, da for mange af brugsforeningens medlemmer havde meget i mod sådan så tæt et samarbejde. Det lykkedes så at få dannet en særlig forening med navnet Øster Hornum Samlingshus. Brugsforeningen fik af bymændene lov til at bygge sin ejendom på et stykke gadejord mellem landevejen i øst, bækken i vest, vejen ned til præstegården i nord og vejen til skolen i syd. Ved siden af brugsforeningens bygning fik samlingshuset lov til at bygge sit hus, af udseende en tvilling til Brugsen. Brugsforeningen begyndte at bygge tidligt i foråret 1889, og derefter skulle Samlingshuset begynde. Imidlertid brændte præstegården og syv huse den 13. juni

1889, og nu blev der megen travlhed for bygningshåndværkerne med at opføre ny beboelseshuse. Derved sinkedes arbejdet med samlingshuset en del, så det ikke blev færdigt før hen ad november. Det blev ret stærkt benyttet indtil 1907. Der blev, som vi har hørt, holdt baller. Ungdomsforeningen holdt møder. Nogle unge var endog så glade for samlingshuset, at de uindbudt satte sig ind i den lille sal og spillede kort om penge. De blev bortvist. Den store sal blev også benyttet af gymnastikforeningen, og der blev holdt folkedans. Der var dog grænser: Der måtte ikke afholdes sekteriske møder af nogen art i samlingshuset.

Imidlertid voksede brugsforeningen stærkt, så dens bygning blev alt for lille til den stærkt voksende omsætning. Brugsen lejede sig ind i en del af samlingshuset, men det var ikke nok. Der var ikke plads til udvidelse af brugsens bygning, da samlingshuset lå i vejen. Brugsforeningens bestyrelse henvendte sig da til samlingshusets bestyrelse for at købe samlingshuset. Der lod ikke til at være megen stemning herfor, men efter mange forhandlinger lykkedes det dog, og samlingshuset modtog sine penge og udbetalte alle aktierne, hvorpå selskabet erklæredes for opløst. Der blev straks taget fat på at danne et nyt selskab, som skulle lade et nyt samlingshus bygge. Det kostede ret meget arbejde at få rejst den nødvendige kapital, men det lykkedes dog.

Det ny samlingshus ses længst til venstre

Byggegrund til det nye samlingshus blev købt længere sydpå i byen mellem landevejen og skolens have.

Samlingshuset blev så bygget i sommeren 1907, og det blev indviet om efteråret. I dette samlingshus blev der indrettet lejlighed for en familie, som boede der for at holde huset rent. Det ny samlingshus var meget rummeligere og anseeligere end det gamle. I det nye

hus var der, som i det gamle, livlig aktivitet. Ungdomsforeningen holdt seks danseaftener og to baller årligt, en juletræsfest foruden de almindelige mødeaftener. Senere steg antallet af baller til tolv pr. år. Det gik åbenbart fortsat lystigt til, for gentagne gange blev det henstillet til ungdomsforeningen at holde orden og sørge for, at berusede personer ikke fik adgang. På et tidspunkt blev det krævet, at ungdomsforeningen sørgede for at der var "en mand til stede, som ville påtage sig at holde orden". Værten blev indskærpet, at baller skulle slutte senest kl. 2, og at der ikke tillodes nattesæde af nogen art. I øvrigt forbød forsamlingshusets love, at der på nogen måde blev nydt spiritus i huset. På et tidspunkt arrangerede ungdomsforeningen julefest uden dans. Hen på aftenen tog de unge magten fra bestyrelsen og smed juletræet ud, og så begyndte de at danse.

At der selvfølgelig også foregik mere fredelige aktiviteter i huset ses af, at der blev holdt såvel søndagsskole som mange private fester og møder. Dilettantforestillinger og filmforevisninger med omrejsende biografer var der også plads til. På et tidspunkt begyndte skolen at leje den store sal fire formiddage om ugen til gymnastikundervisning, og en danselærer Reinau holdt danseskole en gang om ugen. Endog badmintonspillere brugte den store sal. Mens kirken i sommeren 1938 blev kraftigt renoveret, fungerede forsamlingshuset som kirke. Hvornår man gik fra at kalde huset "Samlingshuset" og til at kalde det "Forsamlingshuset" er uklart.

Forening og Arkiv

Medlemskab og medlemsblad:

Nye medlemmer kan tegne sig ved henvendelse til et af bestyrelsesmedlemmerne.

Adresseændring bedes meddelt formanden eller på Arkivets e-mail.

Kontingentet er af generalforsamlingen pt. fastsat til 100 kr. om året.

Vejledning vedrørende betaling vil følge med årets første nummer af medlemsbladet Hanen.

Hanen udkommer forår (februar) og efterår (september).

Alle "Gamle Haner" kan købes i genoptryk for 50 kr. pr. styk.

Arkivets åbningstider:

Mandag kl. 19⁰⁰ – 21³⁰, torsdag kl. 13⁰⁰ – 17⁰⁰. Arkivet holder lukket i skolernes ferier (se www.stoevringlokalarkiv.dk): "Åbningstider".

Nyhedsbrev:

Er man interesseret i at få besked via e-mails om Arkivets aktiviteter, kan man på websiden tilmelde sig nyhedsbrevet.

Bestyrelse:

Niels Nørgaard Nielsen	(formand og redaktør af Hanen)	21 49 16 38
Per Rolandsen	(næstformand)	51 92 98 36
Leo Nøhr Jespersen	(kasserer)	98 37 82 34
Erling Trads	(sekretær)	23 31 78 22
Britta E. Nielsen		51 30 24 98
John Hardy Nielsen		98 38 14 98
Tom Lassen		23 30 57 57
Lisbeth Abildgård	(suppleant)	98 38 58 11
Kim Notholm-Larsen	(suppleant)	41 66 59 56

Henvendelser:

Henvendelser vedrørende foreningens anliggender, arkivforespørgsler, "Hanen" eller andet kan ske ved henvendelse til et af bestyrelsesmedlemmerne eller pr. mail.

Adresser:

- **Postadresse:** Lokalhistorisk Arkiv, Birkehøjvej 8, Øster Hornum, 9530 Støvring
- **Telefon** – normalt kun i åbningstiden: **99 88 80 08**
- **e-mail adresse:** arkiv@stoevringlokalarkiv.dk
- **Kontonummer:** Reg.nr. 9805, konto nr. 1800001141
- **Hjemmeside:** www.stoevringlokalarkiv.dk (med udvidet adgang for medlemmer)

Niels Nørgaard Nielsen modtager indlæg til Hanen og står for usignede artikler i bladet.

Eftertryk tilladt med kildeangivelse.

Trykt hos degngrafisk ISSN 0905-202X
Hanen online ISSN 2597-0003